

GENÇLİK VE EDEBİYAT HATIRALARI

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU

Özet

Yakup Kadri bu çalışmasında edebiyatla ilgilenmeye başladığı günden itibaren arkadaş olduğu önemli edebi figürlerle ilgili anılarını aktarır. Mehmet Rauf hayat tarzıyla takdir edilecek yönlerini yavaş yavaş yitirir. Şahabettin Süleyman, Fecri Âti edebi topluluğunun kurulmasını sağlar ve Yakup Kadri'yi bu topluluğa dahil eder. Refik Halid Yakup Kadri'ye hayattan tat almanın yollarını gösterir. Ahmet Haşim uçlarda yaşayan kişiliğiyle Yakup Kadri'yi şaşırtmayı hep başarır. Yahya Kemal ciddiye alınmayan şair kimliğinin savunuculuğunu üstlenir. Cenap Şahabettin var olan şeylere yeni perspektifler katar. Süleyman Nazif siyasi kararlarıyla Yakup Kadri'yi hayal kırıklığına uğratar. Abdülhak Hâmit, Batılı bir yaşam sürme çabasını mükemmel bir şekilde örnekler. Tefik Fikret, Yakup Kadri için çaresizliğin aydınlar üzerindeki etkilerine işaret eden bir figüre dönüşür. Abdülhak Şinasi Hisar tüm siyasi tartışmalardan uzakta, yıkılan imparatorluğun yasını tutar. Halide Edib Adivar, aydın bir kadının edebi figürler tarafından nasıl alımlandığını gösterir.

İnsanlar

Abdülhak Hâmit	Yazar ve diplomat
Abdülhak Şinasi Hisar	Yazar
Ahmet Haşim	Şair
Ahmet İhsan Tokgöz	Yayıncı
Ahmet Samim	Gazeteci
Ali Naci Karacan	Gazeteci ve yazar
Ali Süha	Siyasetçi
Cemil Cem	Karikatürist
Cenap Şahabettin	Şair
Falih Rıfkı Atay	Gazeteci, yazar ve milletvekili
Halide Edib Adivar	Yazar
Hamdullah Suphi Tanrıöver	Yazar, siyasetçi
Hüseyin Cahit Yalçın	Gazeteci, yazar
Hüseyin Rahmi Gürpınar	Gazeteci ve yazar
İhsan Raif	Şair
İsmail Müştak Mayakon	Yazar
İsmet İnönü	Asker ve siyasetçi
Mehmet Emin Yurdakul	Şair ve milletvekili
Mehmet Rauf	Yazar
Refik Halid Karay	Yazar
Rıza Tevfik	Şair, filozof ve siyasetçi
Ruşen Eşref Üneydin	Gazeteci, yazar ve siyasetçi
Süleyman Nazif	Şair, yazar ve bürokrat
Şahabettin Süleyman	Yazar
Tahsin Nahit	Şair
Tefik Fikret	Şair
Yahya Kemal	Şair
Ziya Gökalp	Yazar, sosyolog, şair ve siyasetçi

OLAYLAR

Mehmet Rauf

Gençlik yıllarında Yakup Kadri'yi etkisi altında bırakan ilk kitaplardan biri, anlattığı aşk macerasını kendi yaşadıklarından birine benzetmesi sebebiyle Mehmet Rauf'un *Eylül* adlı romanıdır. O nedenle İstanbul'a ilk gidişinde ilk isteği Mehmet Rauf'u uzaktan da olsa görmektir. Bunun için çocukluk arkadaşı Şahabettin Süleyman'dan yardım ister. Ancak Şahabettin Süleyman tüm büyük yazarları bir

hafiyeye takip ettiği için hiçbirisinin şehirde özgürce gezemediğini ve insanlarla pek samimileşemediğini söyler.

Fakat birkaç gün sonra Tepebaşı'nda tiyatroya gittikleri bir akşam, kısa boylu ve tıknaz bir adam önlerindeki koltuğa oturunca Yakup Kadri'nin kulağına onun Mehmet Rauf olduğunu fısıldar. Yakup Kadri, Mehmet Rauf'a birçok değişik açıdan defalarca bakar ve hayallerinde canlandırdığı o büyük yazarın gerçekliği karşısında büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Onun vücudunda bulamadığı cazibeyi belki konuşurken sözlerinde veya bakışlarında bulabileceğine hükmeder. Tiyatrodan çıkar çıkmaz onunla birkaç kelime etme fırsatı yakalar. Fakat Mehmet Rauf, anlaşılması zor bir üslupla bir şeyler mırıldanıp kalın gözlük camlarının ardından anlamsız birkaç bakış atar ve kaçarcasına uzaklaşır. Yakup Kadri, onun onları hafiyeye sanmasından şüphelenir ancak kendisinin toyluğunu ve Şahabettin Süleyman'ın bohem tarzını hesaba katarak Batı dünyasını hem Fransızca hem de İngilizceyle tanımış bir yazarın bu bohem stilin bir hafiyeye asla uygun olmadığını tahmin etmesi gerektiğini düşünür.

Zaman içinde, Mehmet Rauf'un yazarlar dünyasındaki saygın yeri hayat tarzı nedeniyle derinden sarsılır. Şahabettin Süleyman'ın Yakup Kadri'ye anlattıklarına göre Mehmet Rauf, Tefik Fikret'in aracılığıyla evlendiği kadını ve çocuğunu terk eder. Aşık olduğu kadınla birlikte olamayınca da intihara kalkışır. Ancak bu girişiminden önce arkadaşlarına yazmış olduğu mektup sayesinde arkadaşları tarafından kurtarılır. Bu olayın ardından yıllar içinde çevresindeki arkadaşları birer birer hayatından eksilir.

Yakup Kadri onunla meşrutiyetin ilanından sonra bir akşam yolda karşılaşır. Mehmet Rauf artık yazdıklarını yayımlatacak bir yayınevi bile bulamayan bir adamdır. Bu çaresizlik yüzünden yayın hayatı birkaç ayı geçmeyen dergiler çıkarır ve anonim olarak yarı pornografik bir roman olan *Zambak*'ı kaleme alır. Edebiyat dışı çevrelerde rağbet gören bu roman devlet tarafından yasaklanır ve Mehmet Rauf hapis cezasına çarptırılır. Hapiste geçirdiği günlerde ona destek olmak isteyen Hüseyin Cahit, Mehmet Nafiz imzasıyla *Tanin* gazetesine yazılar yazmasını sağlar.

Bir süre sonra Yakup Kadri onu İzmir'de bir kitapçıda görür ve kılığından kıyafetinden iyi durumda olduğunu düşünür. Mehmet Rauf, *Zambak* adlı romanını okuyup ona aşık olan İzmirli zengin bir kadınla evlenmiştir. Fakat bu evliliği de uzun sürmez. Sonrasında, yine romanlarını okuyarak ona aşık olan kadınlardan biriyle evlenir. Yeni yazdığı romanını tefrika ettirmek için Yakup Kadri'nin çalıştığı *Akşam* gazetesine eşikle birlikte geldiği bir gün eşini "sağ kolu" olarak tanıtır. Zira sağ kolu felç olduğu için romanlarını eşinin yardımıyla yazmaktadır.

Yıllar sonra Yakup Kadri Ankara'da yaşarken ondan hükümetten yardım talep eden iki mektup alır. Bu talebi iletmek için İsmet İnönü'ye gittiğinde Falih Rıfki ile Ruşen Eşref'in de benzer mektuplar nedeniyle orada bulduklarını görür. İsmet İnönü de *Eylül*'ü okuyup beğenenlerden olduğu için Mehmet Rauf'un son günlerini biraz olsun rahatlık içinde geçirmesini sağlar. Bir süre sonra Yakup Kadri, onun ölüm haberini bir gazete yazısından öğrenir.

Şahabettin Süleyman

Yakup Kadri, Mısır'dan İzmir'e her gelişinde çantasında taşıdığı gazete, broşür ve kitapları Şahabettin Süleyman'a verir, o da İstanbul'a dönüşünde bunları üniversitedeki arkadaşlarına dağıtır. Meşrutiyetin ilanından bir yıl önce Yakup Kadri ona İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden bahsedince İstanbul'a gidişinde ilk işi İttihatçılara katılmak olur ve meşrutiyet ilan edildiğinde sokağa dökülen coşkun halk yığınları arasında yer alır. Ancak İzmir'de memuriyete başladıktan sonra Yakup Kadri ondan pek haber alamaz.

Şahabettin Süleyman, valiyle yaşadığı anlaşmazlık sonucu İstanbul'a geri döner. Vali, Abdülhamid'in adamlarından olmasına rağmen İttihatçılar bu çatışmada onun tarafını tuttuğu için politikaya küser ve kendini edebiyata adar. Edebiyatı Ceddecilerin karşısında yer alacak yeni bir edebiyat topluluğu oluşturmak ister. Yazıları sembolist olarak bilinen Ahmet Haşim'in şiirlerine benzer fakat henüz yeni bir edebiyat akımı oluşmuş değildir.

Dönemin nitelikli yazarları ve şairleriyle görüşerek sahibini tanıdığı Hilal Matbaasının bir odasında toplantı düzenler. Yakup Kadri henüz yazar olmadığından bu toplantıya sadece onun arkadaşı olarak dahil olur. Çekingenlikle bir köşeye siner. Yanına benzer bir tavırla Refik Halid oturur. Yakup Kadri onunla tanıştıktan sonra odadakilerin kimler olduğunu Refik Halid'e sormaya başlayınca Refik Halid de herkesi şakacı bir üslupla ona tanıtır.

Şahabettin Süleyman, Edebiyatı Cedideci olarak bilinen Faik Âli'yi derneğin geçici başkanı yapar ve onun başkanlığı altında yürütülen tartışmalar sonunda toplulukları Fecri Âti adını alır. Şahabettin Süleyman da "Sanat şahsi ve muhteremdir" sloganını öne sürer. Yakup Kadri Mısır'da meşrutiyetin ilanını beklerken her anlamda Edebiyatı Cedidecileri gölgede bırakacak bir sanat topluluğu hayal ettiği için Abdülhamid'in istibdadı sonrasında ortaya çıkan neslin böyle olmasına üzüldür. Kendisi lise öğrenimi sırasında Fransa'daki tüm edebi, felsefi ve tarihi gelişmeleri yakından takip etmiştir. Ancak Fecri Âtici arkadaşlarının çoğu yabancı yayınları takip etmek yasak olduğundan bundan mahrum kaldıkları için bu sloganı hiçbir ideolojiye dayanmadan, sadece basın dünyasındaki meşrutiyetçilerle karşıtları arasındaki tartışmadan uzak durmak amacıyla kabul ettiklerini düşünür.

Fakat Ahmet Samim ile Ali Süha'nın *Hilal* gazetesinde çıkan 31 Mart Vakası'nı kınayan yazılarının ardından matbaanın bulunduğu bina gericiilerin saldırısına uğrar. Yakup Kadri ve arkadaşları arka pencereden atlayarak kurtulurlar. Daha sonra *Servetifünun* dergisinin sahibi Ahmet İhsan Tokgöz'ün tahsis ettiği mekânı kullanmaya başlarlar.

Birkaç yıl sonra Ahmet Samim İttihatçılara karşı muhalefet safında yer aldığı sırada ensesinden vurularak öldürülür. Fecri Âticilerin yazılarını yayımlayan *Servetifünun* dergisi bu olayı kınayan yazılarla çıkar. Ancak Fecri Âticiler yine de kendilerini siyasetin dışında tutmak isteklerini yinelerler. Sanatçının herhangi bir konuda yazmaya zorlanamayacağını savunurlar. Fakat bu daha önce Edebiyatı Cedidecilerin de savunduğu bir görüş olduğu için aslında yeni bir perspektif değildir.

Bir edebi topluluk olmalarına rağmen kendilerine yapılan sataşmalar ahlâki niteliktedir. Bunun nedeni de Şahabettin Süleyman'ın "seviciilik" diye bilinen lezbiyenliği ele alan *Çıkmaz Sokak* adlı bir tiyatro oyunu yazmasıdır. Şahabettin Süleyman, kendisine edilen hakaretleri reklam olarak düşünüp siyah bir harem ağasının sarışın bir cariyeyle yaşadığı aşk macerasını anlattığı *Siyah Süs* adlı bir tiyatro oyunu daha yazar. Bunun üzerine hem onun şahsına hem de Fecri Âticilere yönelik saldırılar daha da yoğunlaşır.

Eşref adını taşıyan bir derginin sataşması sonucu birkaç Fecri Âtici dergiyi basınca iki taraf da mahkemelik olur. Karşı tarafın şahit gösterdiği Baha Tevfik, edebiyatın bir hastalık olduğunu, bu hastalığın kendisine de bulaştığını, şikayetçi olunan kişileri derginin bürosunda mı yoksa başka yerde mi gördüğünden bu yüzden emin olamadığını söyleyince dava düşer.

Bu sırada Selanik'te Ziya Gökalp'in önderliğinde çıkan ve Milli Edebiyat akımını başlatan *Genç Kalemler* dergisi onları Edebiyatı Cedidecilerin melez dilini kullanmaya devam etmekle itham eder. Yakup Kadri ise gittikçe sadeleşen bir Türkçe ile yazdığını, hikâyelerinin konularını da sadece İstanbul'un kozmopolit çevresinden almadığını savunur. Fakat o ve diğer Fecri Âticiler o zamanki başkanları Hamdullah Suphi'nin tavsyesine uyarak herhangi bir cevap vermekten kaçınırlar.

Diğerlerinin aksine, Şahabettin Süleyman ise arkadaşı Ali Naci ile birlikte *Genç Kalemler* dergisinde çıkan tüm şiddetli eleştirilere *Rûbab* adlı dergide aynı şiddetle karşılık verir. Yine aynı dergide, hece vezniyle şiirler yazan bir kadını, İhsan Raif'i basına tanıtır. İhsan Raif'in şiirlerini kendi yazılarının tam orta yerine yerleştirir. Bu sembolik birleşmeyi daha sonra gerçek bir birleşme izler ve evlenirler. Şahabettin Süleyman bu evlilikle kendisine daha çok dikkat eden ve üniversitede dersler vermeye hazırlanan bir adama dönüşür.

Bir süre sonra İhsan Raif Hanım'la beraber o sırada Yakup Kadri'nin tedavi görmekte olduğu İsviçre'ye tatile giderler. Yakup Kadri sanatoryumun izin saatlerini onlarla sohbet edip eğlenerek geçirir. Orada tanıştıkları genç bir Fransız şairi onlara şiirlerini okur, onlar da İhsan Raif Hanım'ın şiirlerini Fransızcaya çevirirler. Ancak İspanyol gribine yakalanırlar. Yakup Kadri akciğerlerinden tedavi gördüğü hâlde bu hastalığı atlatır ama Şahabettin Süleyman birkaç gün içinde vefat eder. Arkadaşları bunu sanatoryumda kalan Yakup Kadri'den gizlemeye çalışsa da orada tanıştıkları genç Fransız şairi onu ziyaret ederek her şeyi anlatır.

Şahabettin Süleyman vefat ettiğinde gözlerini bu genç şair kapatır. Kıyafetlerini yine o giydirir ve ellerini göğsünün üstünde kavuşturur. Bunu yaparken Şahabettin Süleyman'ın ellerinin güzelliğini o hayattayken fark etmemiş olmasına şaşırır. Fakat boynuna takacak bir kravat bulamadığı için üzüldür. İhsan Raif Hanım eşinin ölümüyle fenalaşıp hastaneye kaldırıldığı için ona da soramaz. Cenazenin bu şekilde Alp Dağlarının bir kenarına defnedilmesini sağlar. Tüm bu yaptıklarının İslam'a uygun olmadığını öğrendiğinde de yaptığı her şeyin boşa gitmesine çok üzüldür.

Refik Halit

Yakup Kadri, Refik Halid yüksek memur burjuvazisine mensup bir aileden geldiği için onu kendisinin tam zıddı olarak görür. Kendisi, İstanbullu olmaya dair her şeyi ilk olarak Halit Ziya'nın romanlarında görmüş, İstanbul'a yeni yerleştiğinden İstanbullu gibi davranmayı ve yaşamayı yeni yeni öğrenen biridir. Fecri Âti toplantısında yanına oturup etraftaki insanları onlara dair güldürücü bilgiler vererek tanıtan Refik Halid ona Halit Ziya'nın *Aşkî Memnu* romanındaki havai Behlül karakterini andırır.

Fecri Âti'nin kuruluşundan birkaç hafta sonra ikisi de farklı dergilerde yazmaya başlayınca isimleri yavaş yavaş öne çıkar. Yakup Kadri, yazılarında o zamana kadar Türk edebiyatında değinilmemiş bir şeye değinerek bir gencin geçirdiği ruh krizlerini işler. Refik Halid de gayet sade bir konuşma Türkçesiyle cansız şeylerden canlı varlıklarmış gibi bahseder. Bir süre sonra Yakup Kadri aynı sade Türkçeyle *Bir Baskın*'ı, Refik Halid de *Fatma'nın Talihi* hikâyelerini yayımlayınca yadırganırlar.

Fecri Âti'nin kurucusu Şahabettin Süleyman'ı korumak için kaleme aldıkları bir yazının dergilerinde basılamayacağı kendilerine söylenince Refik Halid Fecri Âti'den ayrılır. Tartışmanın yaşandığı gün o çıkıp gidince Yakup Kadri de peşinden gider. Ona yetişip yanında yürümeye başlayınca Refik Halid'in güldüğünü fark eder. Öfkelenip neden güldüğünü sorar, Refik Halid de okuldan kaçmış iki öğrenciye benzediklerini söyleyip hâllerleriyle alay eder.

Kısa bir süre içinde Refik Halid, *Eşref* adlı mizah dergisindeki yazılarıyla popüleritesini artırır ve birçok gazete ve dergiden iş teklifi alır. Şansını karikatürist Cemil Cem'in çıkardığı *Cem* dergisinde kullanmaya karar verir. Böylece ülkede hâkim olan kaba ve bayağı hiciv tarzına ince bir karakter kazandırır.

Yakup Kadri, onun insanların kusurlarını hırçınlaşmadan alaya alan tavrına ve epiküryen mizacına hayrandır. Paraları olduğunda Tokatlıyan Otelinin lüks restoranında yerler, olmadığında bir bakkal dükkânının köşesinde ayaküstü atıştırırlar ama Yakup Kadri, Refik Halid'in yüzünde hep aynı mutlu ifadeyi görür. Beğendiği her kıza bir peri gibi davranışını kıskanır, zira kendisi hep birine aşık olup uzunca bir süre aşk acısı çeker. Kendisini bir kitap adamı, Refik Halid'i de hayat adamı olarak düşünür. Hamdullah Suphi onları şöyle tasvir eder; "Refik Halid dış âlemin, Yakup Kadri iç âlemin ressamıdır."

Yakup Kadri'nin bazı işleri için Manisa'ya gittiği sırada Refik Halid de abisinin çiftliğinden onun yanına geçer ve tekrar Fecri Âti'ye katılma teklifini kabul etmeye karar verirler. Bu sefer topluluk bir akademi hâlini alır. Yeni yetişen edebiyatçılar aday oldukları takdirde eserlerini inceleyip oylamaya sunarak aralarına alırlar. Kabul edilenler için düzenlenen törende herkes bir konuşma yapar. Bu toplantıları ciddiye almayan tek kişi "Kirpi" lâkabıyla yazılar yazan Refik Halid'dir. Her zaman bir köşeye çekilip olan biteni gülümseyerek bazen de kıs kıs gülerken seyreder.

Fakat ülkedeki siyasi tartışmalar her yere ve herkese sirayet ettikçe Refik Halid de İttihatçıların kaba yönetimine karşı muhalefet eder. Bu nedenle sürekli olarak tabanca veya hançer resmi çizilmiş mektuplar alır. Fakat bu mektuplarla alay etmekten de çekinmez.

İttihat ve Terakki yerine Hürriyet ve İtilâf yönetimi geçince basın dünyasından uzaklaşıp babasının Erenköy'deki köşkünde vakit geçirmeye başlar. Yakup Kadri artık onunla zaman geçirmek için akşamları Beyoğlu'nda dolaşmak zorunda kalmadığı için çok mutludur. Yazılarını bitirip öğleden sonralarını bu köşkün geniş bahçesinde geçirir. Üstelik Kızıltoprak'taki evine buradan gidip gelmek de daha kolaydır.

Günlerini Fransız şairlerinden ve yazarlarından bahsederek geçirdikleri bugünlerde Balkan Savaşı patlak verir. Yakup Kadri her sabah soluğu son gelişmeleri öğrenmek için Bâbîâli Caddesi'nde alır. Bir akşam Refik Halid'le Beyoğlu'nda bir kitapçıda karşılaşırlar. Refik Halid öfkeli bir şekilde İttihatçıların ülke içindeki düşmanlarına kafa yormaktan ülke dışında olup bitenlere gereken önemi vermemesinden şikayet ederek asıl vatan hainlerinin onlar olduğunu söyler. Rumların her yeri Yunan bayraklarıyla donatmak istediklerinden şikayet edip ilk defa Beyoğlu'ndan geri dönmeyi teklif eder. İttihat ve Terakki'yi Yakup Kadri de suçlu bulur ancak ülkenin o hâli ona öfkeden ziyade yürek sızısı verir. Bu nedenle Refik Halid'le derin bir duygusal ayrışma yaşar.

İttihat ve Terakki'nin darbeyle tekrar iktidara gelmesiyle Refik Halid'in sürgüne gönderildiğini gördüğünde çok üzülür. Fakat Refik Halid'in yazdığı mektupları okuyunca onun keyfinin hâlâ yerinde olduğunu anlayıp sevinir. Refik Halid, Magosa'da büyükçe bir evde ikamete zorlanan Namık Kemal'in bu sürgünden saç sakalı birbirine karışmış hâlde dönüp kendi reklamını yaparcasına fotoğraf çekirtmesini eleştirerek etrafındaki sürgünlerin çoğunun kira ödemekte güçlük çektiğini anlatır. Yakup

Kadri'ye yazı işleri müdürlüğünü yaptığı *Peyam* gazetesinde yazı yazıp yazamayacağını sorar. İsteği yerine gelince "Kirpi" imzasını bırakıp "Aydede" imzasıyla yazılar yazmaya başlar. Takma ad kullanmasına rağmen okuyucular yazıların Refik Halid tarafından yazıldığını anlamakta gecikmez. Refik Halid, o sıralarda Doktor Celâl Paşa'nın kızıyla evlenmek üzere olduğu için kalemi daha büyük bir şevkle işlemektedir.

Gazete kapandıktan sonra Yakup Kadri'nin Refik Halid'le bütün ilişkisi kopar. Gündüzleri Üsküdar Lisesinde ders verir, öğleden sonra *İkdam* gazetesinde yazı işleri müdürlüğü yapar. Ancak seferberlik nedeniyle evi ve bu iki iş yeri arasındaki mesafeyi yürümek zorunda kaldığından bünyesi bu yorgunluğu daha fazla taşıyamaz ve hastalanır. Tedavi olmak için İsviçre'ye gönderilir.

Üç yıl sonra müterake döneminde geri döndüğünde İstanbul'u işgal altında bulur. Refik Halid'in Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğü koltuğunda oturduğunu duyar ama görüşmek istemez. Bir İngiliz yüzbaşının kukla gibi oynattığı bir hükümetin adamı olmayı ona yakıştıramaz. Refik Halid'in görüşmek istediğini belirten bir mektubuna "Ben de aynı arzuyu duymaktayım. Fakat, seni gidip görmem için birtakım çamurlu yollardan geçmem lâzım geliyor. Bunu da bir türlü göze alamıyorum" diye karşılık verir. Bir süre sonra Necmeddin Sadık'ın evinde onunla ve eşiyile karşılaşınca Refik Halid kulağına eğilip "Nasıl, geçtiğin yol korktuğun kadar çamurlu muydu?" diye sorar. Böylece aralarındaki buzlar erir.

Yakup Kadri, onun hiçbir zaman düşman birlikleriyle iş birliği yapmadığını, davetli olarak gittiği evlerde onlardan birinin olduğunu öğrendiğinde çıkıp gittiğini öğrenince içi rahatlar. Fakat Anadolu'daki milli mücadeleyi desteklemeyişine içerler. Refik Halid, Anadolu'daki mücadeleyi İttihatçıların tekrar iktidara gelmek için yaptığı bir kardeş kavgası olarak yorumlar. Hatta galip devletlerin istese bu örgütlenmeyi hemen durdurabileceğini ama Türklerin bir iç savaşta tükenmesini tercih ettiklerini savunur.

Zamanında Refik Halid'in boş bıraktığı koltuğa oturan kişinin Türkiye Cumhuriyeti tarafından yüksek memurluklara getirilmesine rağmen Refik Halid yirmi yıl sürgün hayatı yaşamak zorunda kalır. Eşi bu sürgün hayatına katlanamayarak onu terk eder ama o, kendinden on sekiz yaş küçük bir genç kıza aşık olur ve kızın babası izin vermediği için kıza kaçırarak onunla evlenir.

Refik Halid'in Türkiye'ye geri dönmesinde Mustafa Kemal'in onun yazılarını beğenmesi de etkilidir. Yakup Kadri'nin unutamadığı bir akşam, Mustafa Kemal masaya elindeki bir kitapla oturup Refik Halid'in bir tiyatro oyununu gülmekten gözleri yaşararak orada bulunan herkese okur. Oyunda yirmi yıldır bilinci kapalı olan bir hasta kendine geldiğinde ailesindeki herkesin değiştiğini görür. Eşiyile kızının saçları sarıya boyanmıştır, torunlarının hepsi sportif kıyafetler içinde alışkın olmadığı rahat tavırlar sergilemektedir. Başını duvara çevirdiğinde gözüne bir portre ilişir ve o İngiliz'in kim olduğunu sorar. Torunları kahkaha atarak onun Gazi Mustafa Kemal Paşa olduğunu söyler. Adam önce bunu bir şaka zanneder, sonra da böyle saçsız, sakalsız paşa olamayacağını söyleyerek onlara kızlar. Biraz sonra eski bir aile dostu olan bir hoca gelir. Adam hocanın sarıksız, cübbesiz olduğunu görünce inanamaz. Hoca başkent Ankara'dan İstanbul'a henüz geldiğini söyleyince adam hocanın delirdiğini düşünür. Bir gün torunlarının arkadaşlarıyla dans ettiğini görünce sonunda kendisi delirir. Mustafa Kemal oyunu okumayı bitirdikten sonra İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'ya Refik Halid'i geri getirmek için ne gerekiyorsa yapılmasını söyler.

Refik Halid geri döndüğünde Yakup Kadri Çekoslavakya'da elçidir. O nedenle birkaç ay sonra görüşebilirler. Yakup Kadri, Refik Halid'in eskisi gibi olduğunu göstermek için üzerinde baskı hissettiğini düşünür. Bu hâl Yakup Kadri İstanbul'a temelli yerleştiğinde değişir ve yine eskisi gibi sürekli görüşmeye başlarlar. Yalnız bu sefer arkadaşlıkları gençlik havailiğinden uzak bir havada, aile hayatı içinde devam eder.

Ahmet Haşim

Fecri Âti topluluğunun üyeleri çoğunlukla Galatasaray Lisesinden arkadaşlardır. Ancak Ahmet Haşim insanlarla pek kaynaşmaz. Yakup Kadri onun neden toplantılara katılmadığını sorduğunda Refik Halid Ahmet Haşim'i vahşi bir hayvana benzeterek insan içine karışmayı sevmediğini söyler. Bu cevap üzerine Yakup Kadri onu daha da çok merak eder. Hakkında bildiği tek şey Reji'de küçük bir memur olduğudur. Arkadaşlarından birinin Ahmet Haşim'in Reji'de müdür olan İzzet Melih'le karşılaşmak istemediğini söylemesi üzerine Yakup Kadri onun lise arkadaşının maiyetinde memur olmayı kendine yediremediğini düşünür ve toplantılara gelmeme konusunda ona hak verir.

Servetifünun'da çıkan yazılarından birinde Ahmet Haşim'i hayranlıkla övmesi üzerine Ahmet Haşim ona bir teşekkür mektubu yazar ve buluşma teklif eder. Bir otelin gazinosunda buluşurlar. Yakup Kadri karşısında kumral, açık tenli ve mavi gözlü genç bir adam bulunca şaşırır. Zira Ahmet Haşim Bağdatlı olduğu için onu esmer hayal etmiştir. Yine de ona dair ortalıkta dolaşan rivayetlerin yarattığı ruh gerçektir. Ahmet Haşim biri hoşuna gitti mi onu göklere çıkararak sonra da basit bir nedenden ötürü aynı kişiyi yerin dibine sokan bir adamdır.

Tanışmalarının üstünden iki yıla yakın bir zaman geçtikten sonra Ahmet Haşim İzmir'de Fransızca öğretmenliği yapmaya başlar. O sırada Yakup Kadri de orada kaldığı için ilk olarak onu arar ve İzmir'e ayak uydurmak için onun yardımını ister. Ahmet Haşim hem sessizce güzel manzaraları seyretmeyi hem de gazinolarda eğlenmeyi seven bir adamdır. Yakup Kadri bu iki tür Ahmet Haşim'le birlikte İzmir'i yeniden keşfeder. Sabahları erkenden onun kaldığı eve gider, Ahmet Haşim İstanbul'daki Acem çayhânelerinde gördüğü gibi özenle çay hazırlar, birlikte çay içerler, Ahmet Haşim'in dersi varsa çıkar yoksa Fransız şairleri ve eleştirmenleriyle ilgili sohbet ederler. Eğer yazdığı bir şiir varsa Ahmet Haşim onu Yakup Kadri'ye okuduktan sonra yine anlaşılmayacağını söyleyerek yakını.

Fakat onu rahatsız eden şey sadece toplum tarafından anlaşılmamak değildir. Kendisini çirkin, vücudunu da erkenden yaşlanmış bulur. Birlikte çay içtikleri zamanlarda kendisini ne kadar beğenmediğinden de bahseder. O zaman Yakup Kadri, edebiyat ve şiirin onun hayata tutunma biçimi olduğunu hisseder. Zira Ahmet Haşim edebiyat sayesinde kendisini gençleşmiş hisseder. Yakup Kadri de onunla dolaşırken kendini periler ve hurilerle dolu bir masal ülkesinde farz eder.

Bazı akşamlar yemek yemek için gittikleri bir restoranda sürekli denk geldikleri bir İtalyan kız başını onlardan tarafa her çevirdiğinde Ahmet Haşim kendini kaybeder gibi olur. Yakup Kadri onun bu hâline şaşırmasın ancak yanlarındaki iki arkadaşı onunla alay eder. Bu iki arkadaş hem valilikte memurluk hem de lisede öğretmenlik yapan Şükrü Saraçoğlu ve Kasabalı Şevket'tir. Bir akşam Şükrü Saraçoğlu, Ahmet Haşim'e şaka yapmak için restorana yakışıklı bir genç getirir ve onun İtalyan kıza evlenmek isteyen biri olduğunu, kızın babasının bu evliliğe izin vermediğini, gencin de kıza kaçırarak geldiğini söyler. Ahmet Haşim bunu duyar duymaz kızın ailesini ve polisi aramak için yerinden fırlar. Bunun üzerine ona gerçeği anlatırlar. Ahmet Haşim gerçeği öğrendikten sonra oradan hisşimla ayrılır ve bir daha da geri dönmez.

Yakup Kadri sabahleyin onu ziyarete gittiğinde pansiyonda bulamayınca bu iki arkadaşının yanına gider, olan biteni onlardan öğrenir. Şakadan haberi olmadığı hâlde Ahmet Haşim'in onunla da görüşmek istemediğini düşünür. Fakat bir gün bir kafede onunla karşılaşınca Ahmet Haşim hiçbir şey olmamış gibi davranır. Yeni yerleştiği otelinde tanıştığı bir yabancidan öğrendiği kağıt oyunundan ve yeni çevresinden ne kadar mutlu olduğundan bahseder.

Ülkenin artan iç karışıklığı nedeniyle birbirlerini birkaç yıl görmezler. Yakup Kadri'nin koyu bir milliyetçi olduğu günlerde Çanakkale'de savaşan Ahmet Haşim izinli olarak İstanbul'a döndüğünde Yakup Kadri hemen cepheye dair heyecanlı hikâyeler duymak için onun yanına gider. Ancak Ahmet Haşim iki garip şey anlatmakla yetinir.

Eski devirden kalma bir havan topunu hiçbir asker nasıl kullanacağını bilemeyince Anadolu'nun ücra bir köyünden yaşlı bir çavuşu getirtirler. Adam elinden geleni yapar, sonunda havan topu alevler saçarak düşman siperlerine doğru fırlar. Taburdaki imam "Allah Allah" diye bağırarak koşmaya başlayınca düşman siperlerindeki askerler panikler.

Bir gece yarısı alay kumandanı herkesi uyandırıp atına biner, askerler nereye gittiklerini bilmeden onu takip ederler ancak bir süre sonra alay kumandanının uyurgezer olduğu anlaşılır.

Ahmet Haşim'in anlattığı bu iki şey karşısında Yakup Kadri ve diğer tanıdıkları hayal kırıklığına uğrar. Ahmet Haşim iğneleyici bir dille eğer Çanakkale'yle ilgili destansı bir şeyler duymak istiyorlarsa bunları her şey olup bittikten sonra cepheye davet edilecek şairlerden dinlemelerini tavsiye eder. Zira kendisi Bağdatlı olduğu için Arap olduğu gerekçesiyle Türk milliyetçileri tarafından cepheye gönderilecek şairler ve yazarlar heyetine dahil edilmez.

Mütareke döneminde iş ararken kendisine sürekli olarak Bağdat'a gitmesi telkin edilir. O da savaşta cephede istenmesine rağmen barışta ülkede istenmemesine gücendir. Üstelik Irak hükümeti tarafından kendisine teklif edilen her şeyi reddeder. Ancak kardeşi ve Osmanlı son şeyhülislamlarından biri olan akrabası bu teklifleri kabul ederek Irak'ta önemli konumlara gelirler.

Yakup Kadri İsviçre'den döndüğünde onu küçük bir memurluğun sağladığı imkânlar dahilinde Kadıköy'de küçük ve ahşap bir evde yaşarken bulur. Mütareke yıllarının çetin şartları altında onun varlığı şiir ve hayal dünyasına açılan bir kapı olur. İzmir'deki gibi yine beraber zaman geçirmeye başlarlar.

Ahmet Haşim her akşam işten çıkıp Yakup Kadri'nin çalıştığı *İkdam* gazetesine gelir, birlikte vapura binip karşıya geçerler. Ahmet Haşim'in hoşlandığı kız vapura her akşam altıda bindiği için onlar da o saatte binmeye özen gösterirler. Ahmet Haşim kızla sevgili olduktan sonra akşamları üçü dolaşmaya başlar ancak bir gün kız, bir arkadaşının Yakup Kadri'nin yazdıklarını çok beğendiğini söyleyerek arkadaşını da yanında getirir. Ahmet Haşim sevgilisinin arkadaşının sevgilisinden daha zevkli giyinen, daha kibar ve seçkin bir kız olduğunu anlayınca ondan ayrılır.

Mütarekenin ikinci yılı Yakup Kadri milli mücadeleye destek vermek için Ankara'ya gider ve geri döndüğünde annesiyle kız kardeşinden Ahmet Haşim'in başından benzer bir olayın daha geçtiğini öğrenir. Ahmet Haşim tanıştığı bir kızla evlenmek ister, Yakup Kadri'nin annesinden kızı istemesini rica eder. Yakup Kadri'nin annesi de onu kırmaz. Söz kesilir. Ancak Ahmet Haşim bir gün sözlüsünün taktığı broşu beğenmeyince onu azarlayıp evlenmekten vazgeçer.

Benzer bir başka olayı bizzat Ahmet Haşim'den dinler. Ahmet Haşim bu sefer Boğaziçi'nde yalıda yetişmiş bir kızla nişanlanır ve sık sık yalya gidip gelir. Hatta orada kaldığı bile olur. Bir akşam kızın annesinin hazırladığı uskumru dolmalarını çok beğendiğini söyler. Ertesi gün vapura bindiğinde cebinde kağıda sarılı üç uskumru dolması bulur. Kadının bir anne şefkatiyle koyduğu dolmaları tiksintiyle denize atar ve oracıkta nişanlısından ayrılma kararı alır.

Yakup Kadri onun sadece güzelliğe odaklanmış bir insan olduğunu, güzel bulmadığı her şeyi bayağı ve iğrenç saydığını, hayatın gerçekleriyle her yüzleştiğinde bir şok yaşadığını, o nedenle de iyilik, doğruluk, hak ve mantık kavramlarıyla ilgilenmediğini ifade eder. Nitekim, Ahmet Haşim içinde yaşadığı çağı ve çevresini yadırgayan bir adam olarak *İkdam* gazetesinde kaleme aldığı yazılarıyla çok tepki çeker. Peyami Safa ve Nâzım Hikmet gibi kimselerin sataşmalarına maruz kalır. Hatta Nâzım Hikmet'in kendisini nerede görürse döveceğini söylemesi üzerine bir ara silah taşır.

Fakat, ağır hastalığa tutulduğu duyulunca herkes ona merhametle yaklaşmaya başlar. Yakup Kadri bunu onun ağzından duyar duymaz hemen doktora gider ama böbreklerinin kireçlendiğini, kurtulma ihtimali olmadığını öğrenir. Vazgeçmeyip İsmet İnönü'den tedavi için destek ister. Ancak Ahmet Haşim birçok tedavi girişiminin sonunda Kadıköy'deki küçük evinde ölümü beklemeye başlar.

Yakup Kadri bir akşam onu ziyaret ettiğinde pencereden görünen ayı işaret edip güzel manzaraya bakmasını ister. Ancak Ahmet Haşim başını çevirmeye bile gerek duymadan bunların artık ona acı verdiğini söyler. Bu, Yakup Kadri'nin ondan duyduğu son söz olur. Kendisi de hastalanınca Ahmet Haşim'le eşi ilgilenir. Onu sürekli ziyaret eder. Vefat ettiğinde haberi görmemesi için gazeteleri Yakup Kadri'den saklamaya çalışır ancak başarılı olamaz. Yakup Kadri haberi okuduktan sonra hem ağlar hem de ameliyat olmak için Paris'e gitmek üzere hazırlanmaya başlar. Birkaç saat sonra o vapura binerken Ahmet Haşim de Yahya Kemal'in şiirinde *Sessiz Gemi* adını verdiği tabutta dönmek üzere bir yolculuğa çıkar.

Yahya Kemal

Yakup Kadri 1911 yılında Beyoğlu'ndaki Bon Marché pasajından geçerken eski bir arkadaşıyla karşılaşır. Arkadaşı yanındaki tıknaz adamı büyük bir edebiyat ustası olarak tanıınca Yakup Kadri bunu bir şaka zannedip ciddiye almaz. Fakat kısa bir süre sonra bir akşam Şefik Esat adlı bir arkadaşının evine gittiğinde on yıldır Paris'te yaşayan Yahya Kemal adında birinin ülkeye geri döndüğünü ve orada kaldığını öğrenir. Arkadaşının Şair Kemal diye bahsettiği misafiri buldukları odaya girdiğinde onun o gün tanıştırıldığı o tıknaz adam olduğunu anlar ve onu Paris'ten değil de imparatorluğun uzak bir vilayetinden gelmiş taşralı bir gence benzetir. Üstelik Şair Kemal, Rumeli şivesiyle siyasi dedikodulardan bahsetmeye başlayınca gözüne bir an bile İstanbul'dan ayrılmamış biri gibi görünür. Arkadaşı Şefik Esat Yakup Kadri'nin ne düşündüğünü tahmin ederek konuyu edebiyata çekmeye çalışır ama bir türlü başarılı olamaz. Yahya Kemal ancak yemekte içilen birkaç kadeh şarabın ardından sohbetin konusunu Bâbüâli Caddesi'nden Quartier Latin'e taşır. Ancak Yakup Kadri onun bir edebiyat ustası değil de sadece hoşsohbet biri olduğunu düşünür.

Bir süre sonra onunla başka bir yerde karşılaştığında Yahya Kemal istek üzerine ayağa kalkıp Hugo'dan, Baudelaire'den Verlaine'den Hérédia'dan şiirler okur ve Yakup Kadri ancak o zaman onun

gerçekten bir edebiyat üstadı olduğuna ikna olur. Hatta onu Stéphane Mallarmé'ye benzetir. O da Mallarmé gibi yeni bir şiir anlayışını savunur ama bu yeni anlayışa uygun yeni örnekler vermez. Yarıda bıraktığı bazı şiir denemelerini arkadaşlarına okumakla yetinir. Okudukları arasında Nedim'in pastişleri de vardır. Yakup Kadri, Yahya Kemal'in Nedim'in şenlikli şiirlerinden Verlaine'nin şiirlerindeki Versailles'in şenlikli havasını aldığı ve açmak istediği yeni çığıra Divan edebiyatında kaynaklar aradığını düşünür.

Yahya Kemal ne kendini ne de Türkleri Asyalı veya Doğulu addeder, "Biz Akdenizliyiz" diyerek Yunan medeniyetine mal edilen birçok şeyde Mısırlılar da dahil olmak üzere Akdeniz kıyılarındaki birçok medeniyetin payı olduğunu ifade eder. Böylece Mallarmé, Hérédia, Baki ve Nedim'i bir potada eritebileceği bir şiir madeni çıkarmayı düşünür. Yakup Kadri bu düşünceyi paylaşarak onunla dost olur. Fakat "klasik" vasfını Divan şairlerinden ziyade halk şairlerine lâıyk görür. Ona göre anadilin ruhu halk edebiyatındadır. Buna dayanarak İsviçre'de tedavi gördüğü sırada *Erenlerin Bağından* adlı çalışmasını tamamlar. Yahya Kemal buna karşılık *Sevenlerin Bahçesinden* adlı bir kitap yazmayı vadeder fakat tembelliğinden ötürü yazamaz.

Yakup Kadri onunla ne zaman sohbet etse söylediklerini yazması için onu teşvik eder ancak Yahya Kemal masa başında oturup çalışmaktan hiç hoşlanmaz. Yakup Kadri'nin yazı işleri müdürü olduğu gazetenin edebiyat ekini hazırladığı zamanlarda adeta kıvranarak çalışır. Öyle ki, bir gece, onun imzasıyla çıkacak bir yazıda yarım sütünlük eksik olduğu için biraz daha çalışması istenince yazıyı onun yerine onun üslubunu taklit ederek Yakup Kadri tamamlar.

Bir başka gün de başyazar hastalandığı için son dakikada Yakup Kadri'den imzasız bir yazı ister ancak Yakup Kadri'nin işi başından aşkın olduğundan bu görevi kendisini ziyarete gelen Yahya Kemal'e devreder. Yahya Kemal somurtkan bir ifadeyle karşısındaki masaya oturur ve hangi konuda yazacağını sorar. Yakup Kadri üstüne yazılacak konu ararken gözüne Boğazlar Meselesi başlıklı Almandan çevrilmiş bir yazı ilişir ve ona dair yazmasını ister. Yahya Kemal kalemini hokkaya batırır ve çalışmaya koyulur ancak biraz sonra kağıtların kalitesinden şikayet eder. Yakup Kadri hemen en iyi kalite kağıtlardan bulup getirir. Yahya Kemal yazıyı bitirir ancak Birinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği bugünlerde Britanyalıların Boğazları Ruslara bırakmayacağını savunan yazı hükümet çevrelerinde beklenmedik bir etki yaratır. Matbuat Umum Müdürü Hikmet Bey Yakup Kadri'yi yazıyı kimin yazdığını öğrenmek için makamına çağırır ancak Yakup Kadri isim vermez. Yahya Kemal, İçişleri Bakanı Talât Paşa'nın özel kalem müdürünün yakın arkadaşı olduğu için ona yazıyı kendisinin yazdığını açıklar. Bunu öğrenen Talât Paşa gülerken boşuna telaşa düştüklerini söyler. Zira telaşın sebebi o sırada İngilizlerle anlaşmak amacıyla bir darbe planladığı için kurşuna dizilen Binbaşı Yakup Cemil'le yazı sahibi arasında bir bağ olduğu düşünülmektedir. Fakat Yahya Kemal Talât Paşa'nın kendi adını duyduğunda verdiği tepkiden, onun tarafından hafife alınmaktan rahatsız olur ve şairlerin ciddiye alınmamasına içerler.

Bu olay üzerine yaptığı alınganlık yüzünden edebiyat çevrelerinin hakkındaki dedikodularından rahatsız olup herkese onları düelloya davet eden bir mektup gönderir. Bu mektuplardan birini Yakup Kadri de alır. Bir gün gazetede odasında çalışırken içeri heyecandan titreyen bir genç girer –bu genç Ahmet Hamdi Tanpınar'dır– ve selam bile vermeden Yahya Kemal'in mektubunu masaya fırlatıp gider. Yakup Kadri mektubu okuduktan sonra kahkaha atar ve hemen Falih Rıfkı'yı arar. Falih Rıfkı daha o bir şey söylemeden gülerken aynı mektuptan kendisine de geldiğini söyler. Falih Rıfkı, Yahya Kemal'e cevap vermeye bile lüzum görmezken Yakup Kadri ona duyduklarının gerçeği yansıtmadığını açıklayan bir mektup yazar. Buna rağmen Yahya Kemal'le birkaç sene sonra Mustafa Kemal Atatürk'ün masasında barışırlar.

Fakat bu olay olmadan önce yani 1911 ile 1916 yılları arasında günlerini çoğunlukla birlikte geçirirler. Yahya Kemal düzenli bir iş bulamadığı için hep arkadaşlarının evinde konaklar. Ancak arkadaşları teker teker ülkeyi terk edince Yakup Kadri'yle birlikte onun annesinin Kızıltoprak'taki evinde yaşamaya başlar. Evin salonu akşam olduğunda onun yatak odasına dönüşür. Yakup Kadri de *İkdam* gazetesinden kazandığını onunla paylaşır.

Ancak Yakup Kadri de bu hayata zar zor tahammül eder. Fırsat buldukça kendini Çamlıca'daki Bektaşî tekkesine atar. Yahya Kemal'i evde yalnız bırakmanın verdiği suçluluk duygusu yüzünden bir Nevruz günü onu da yanında getirir. Bayramlaşma töreninde baş köşeye oturan babanın elini ve dizini öpen kimselerin çoğunlukla işçi ve esnaf olduğunu gören Yahya Kemal, bu insanların arasında bulunmaktan rahatsız olur. Hele dizlerini kıvrıp yere oturmak o kadar canını yakar ki Yakup Kadri onun bir olay çıkarmasından korkar. Ancak akşam tekkeye daha kibar kimseler gelmeye başlayınca Yahya Kemal'in

keyfi yerine gelir. Şarkı söyleme faslına geçilince de adeta kendini kaybeder. O günden sonra gelip gittiği bu tekkede aşık olduğu bir kadına şiirler yazar. Fakat kadın onun için evini ve çocuklarını terk etmesine rağmen Yahya Kemal herkesin diline düşen bir kadınla evlenemeyeceğini söyleyip onu terk eder. Yakup Kadri, işte o zaman evliliği bohem hayatını sekteye uğratacağı düşüncesiyle istemediğini düşündüğü Yahya Kemal'in aslında içinde yaşadığı Doğulu toplumun kadınları baskılayan değer yargılarına boyun eğen bir adam olduğunu idrak eder.

Bu yılların en güzel günleri Büyükada'da geçer. Tahsin Nahit'in evinde kaldıkları süre boyunca kızlı erkekli eğlenirler. Birlikte meyhânelerin salıncaklarında sallanır, kumsallarda uzun yürüyüşler yapar, çamlıklarda şarkılar söylerler. Söyledikleri şarkılar adalılar arasında o kadar yayılır ki bazı yollar ve caddeler yeniden isimlendirilir. Örneğin, bir yere Tahsin Nahit orayı öyle adlandırdığı için "Aşıklar Yolu," bir başka yere de Yahya Kemal öyle andığı için Viran Bağı denir.

Cenap Şahabettin

Yakup Kadri 1908 yılında İskenderiye'den İzmir'e gitmek üzere bindiği *Hıdiviyye* gemisinde iki genç deniz subayıyla tanışır. Onlarla sohbet ettiği sırada subaylar yanlarından geçen bir kişiye dikkat kesilerek kulağına onun Cenap Şahabettin olduğunu fısıldarlar. Yakup Kadri onun gemide bulunma ihtimaline inanmayınca subaylar Cenap Şahabettin'in uluslararası bir sağlık örgütünün müfettişi olarak Cidde'de çalıştığını söyler. Yakup Kadri onun bir hekim olduğunu bilir ancak sadece İstanbul'un kibar çevrelerindeki kadınların sağlığıyla ilgilenen bir adam olarak hayal eder. Nitekim, Cenap Şahabettin tam da bu hayale uygun bir stile sahiptir. Avrupalı şairlerin edebi dergilerde çıkan resimlerini andıran kıyafetiyle bir Parisliyi andırır.

Gözetlendiğini fark ettiği sırada gülümseyerek bakınca Yakup Kadri bütün cesaretini toplayıp onun yanına gider. Bu durumdan başta memnun görünen Cenap Şahabettin'in yüzündeki memnuniyet ifadesi Yakup Kadri'nin bir Türk olduğunu duyar duymaz siliniverir. Yakup Kadri, onun kendisini Mısır prenslerinden biri zannedip şöhretinin saray çevrelerine kadar yayılmış olmasına sevindiğini Türk olduğunu öğrendiğinde de hayal kırıklığına uğradığını düşünür. Cenap Şahabettin, her yıl hac mevsiminde salgın hastalıklara karşı alınan tedbirleri kontrol etmek için Cidde'ye geldiğini, gelmeden önce ailesini İzmir Valiliğinde çalışan kayınpederine bıraktığını, onları alıp İstanbul'a öyle döndüğünü söyler. Gemide üç gün boyunca yaptıkları sohbetlerde Yakup Kadri konunun edebiyata gelmesini bekler ama Cenap Şahabettin edebiyat dışında her şeyden bahseder.

Bu yolculuktan birkaç ay sonra meşrutiyetin ilan edilmesi üzerine Cenap Şahabettin'in *Tanin* gazetesinde "Filozoflar Tekkesi" başlığı altında kaleme aldığı yazılarını Yakup Kadri zevkle takip eder. Onu görme arzusuna yenik düşerek nerede oturduğunu gemideki sohbetler sırasında öğrendiği için bir gün habersizce evine gider. Ancak onu bıraktığından çok başka bir hâlde bulur. Cenap Bey kilo almış ve durgunlaşmıştır. Fakat yine edebiyat dışında her şeyden bahseder. Bir saatlik sohbetin sonunda Yakup Kadri ayrılmak üzereyken gözü masanın üstündeki kitaplara takılınca Cenap Şahabettin, hepsini evin bodrumuna kapatacağını söyler. Yakup Kadri yazarlar arasında Remy de Gourmont ve Max Nordau isimlerini görünce onun *Tanin*'deki köşesini yazarken bu yazarlardan faydalandığını düşünür.

Fakat kafasını esas kurcalayan şey Cenap Şahabettin'in neden bir türlü edebiyatla ilgili sohbet açmadığıdır. Rıza Tevfik ve Yahya Kemal'in bazı sözlerini düşününce, onun da kendini şairlikten daha yüksek bir mertebede gördüğüne kanaat getirir. Zira Rıza Tevfik, kendisinin bir şairden ziyade filozof olduğunu iddia eder. Yahya Kemal de milli mücadelenin fikir cephesini tutanlardan biri olmasına rağmen hiçbir devlet makamına lâyık görülmemekten şikayet eder.

Yakup Kadri, Cenap Bey'in de bir devlet makamına getirilmemenin acısıyla kendini yıprattığını düşünür fakat bir süre sonra onu yıpratın şeyin bir aşk macerası olduğunu öğrenir. Söylentilere göre aşık olduğu kişi hem kendinden yaşça çok küçük hem de çok yakın bir akrabasıdır. Bu aşk acısıyla yazdığı "Don Juan" başlıklı şiirini okuyan Yakup Kadri ve Ahmet Haşim ona hayran olurlar. Zira akıllarına ihtirasları uğruna gözü hiçbir şey görmeyen ahlâksız bir karakter olarak kazınan Don Juan, bu şiirde aşk hastalığına tutulmuş bir zavallı olarak tasvir edilir.

Yakup Kadri, Cenap Şahabettin'in bu bakış açısını Turgenyev'in Don Juan ile Don Quichotte'yi ideallerine varamadan ölüp giden zavallılar olarak yorumladığı kitabından aldığını düşünür. Kısa bir süre sonra bir tren yolculuğunda onunla karşılaşıncı Turgenyev'in çalışmasından haberdar olup

olmadığını sorar. Cenap Şahabettin onun birkaç hikâyesinden başka hiçbir şeyini okumadığını söyleyince yanıldığını anlar.

Bir süre sonra İstanbul'da vapurda karşılaştıklarında Cenap Şahabettin onu bir toplantıya davet eder. Tokatlıyan Oteline gittiklerinde Süleyman Nazif'i iki kişiyle birlikte holde bulurlar. Süleyman Nazif yanındaki kişilerden birinin Diyarbakır milletvekili Feyzi Bey diğeri de Ziya Gökalp olduğunu söyleyince Cenap Bey abartılı bir saygı gösterisinde bulunur. Fakat Ziya Gökalp kendine sorulan sorulara tek kelimelik cevaplar vermekle yetinir. Bir ara Cenap Bey, Ziya Gökalp'in Arapça ve Farsça kurallara göre oluşturulan kelimelerin dilden atılmasını savunuşuna referans vererek buna uygun biçimde eser veren bir yazar olup olmadığını sorar. Ziya Bey "Var" dedikten sonra "İşte bu!" diyerek Yakup Kadri'yi gösterir ve ortalığı birden sessizlik kaplar. Yakup Kadri utancından başını kaldırıp kimseye bakamaz.

Yıllar sonra Yakup Kadri vekil olduğunda Feyzi Bey'den o gün baş başa kaldıklarında Ziya Gökalp'in ellerini sevinçle ovuşturarak "Yakup Kadri'yi onlar bizim elimizden almaya çalışırken ben onların elinden aldım" dediğini öğrenir. Biz ve onlar dediği, yeni Türkçecilerle Osmanlıcılardır. Fakat Yakup Kadri bu ayrıma edebi bir yerden değil, siyasi bir yerden dahil olur.

Cenap Bey müterake döneminde Türk ordusunun silah bırakması gerektiğini savunarak "Kılıçlara, Mahmuzlara Veda" başlıklı bir yazı yazınca Yakup Kadri de milli mücadeleyi destekleyen "Kılıç ve Kalem" adlı bir yazı yazar ve sonrasında ateşli bir tartışma başlar. Başlarda milli mücadeleyi ateşli bir şekilde destekleyen Süleyman Nazif bu tartışmada Cenap Bey'in safına geçerek Yakup Kadri'yi şaşkınlığa uğratır.

Süleyman Nazif

Meşrutiyetin ilanından sonra sık sık Yakup Kadri'de kalan Şahabettin Süleyman, bir akşam Süleyman Nazif'e gideceklerini o yüzden yemeği hızlıca yemeleri gerektiğini söyler. Süleyman Nazif istibdat devrinde İbrahim Cehdi adıyla şiirler kaleme almış, meşrutiyetten sonra da kendi adıyla makaleler yazan biridir ve Yakup Kadri'de pek merak uyandıran bir isim değildir.

Fakat evine gittiklerinde Yakup Kadri onu tam bir Osmanlı devlet adamına benzeter. Sohbet esnasında Şahabettin Süleyman, Namık Kemal'in meşrutiyetin ilanını göremeden ölmesine üzüldüğünü ifade edince Süleyman Nazif, Namık Kemal'in şuurlu bir meşrutiyet taraftarı olmadığını, Mithat Paşa'ya gönderdiği bir mektupta meşrutiyet dine aykırı bir yönetim biçimiye onu asla savunamayacağını yazdığını söyler. Yakup Kadri'yle Şahabettin Süleyman duydukları karşısında şaşkınlıktan donakalırlar.

Dönüş yolunda Şahabettin Süleyman durmadan şaşkınlığını yinelerken Yakup Kadri Süleyman Nazif'in ne kadar etkileyici bir adam olduğunu düşünür. O geceden sonra onun yazdığı her şeyi dikkatle okumaya başlar. Osmanlı mimarisinde Sinan neyse edebiyatında Süleyman Nazif'i oraya yerleştirir. Zira yazılarında hiçbir düzensizlik yoktur ve tüm kelimeler yerli yerindedir. Ancak bu kurallı yazış biçimi onun heyecanını metne akıtmasına mani değildir. "Kinim dinimdir" düsturuyla hareket ettiği için düşmanlarına saldırmaktan asla kaçınmaz.

Türk Ocağının tüm büyük Osmanlı şairlerine sırtını dönen Mehmet Emin'i "Milli Türk Şairi" ilan etmesine bozulduğu için bir toplantı esnasında onun Türk Ocağı duvarındaki resmini ve resmin üstündeki yazıyı gösterip Tanrının gerçeği söylettiğini haykırır. Zira resmin üstündeki yazıda "Bu, rabbimin fazlındandır" yazmaktadır. Bunun üzerine, Türk Ocağı başkanı olan Hamdullah Suphi huzuru kaçıranlara orada yer olmadığını bildiren bir nutuk atar ve Süleyman Nazif öfkeyle oradan ayrılır. O günden sonra Hamdullah Suphi'nin adını ne zaman duysa öyle birini tanımadığını dile getirir.

İnsanları zekice yerme konusunda çok iyi olduğu kadar onlara zekice sataşma konusunda da iyidir. Bir gün Abdülhak Hâmit'le Beyoğlu'nda gezerken Tokatlıyan Oteline gitmeyi teklif eder, Abdülhak Hâmit ise Lebon'da İsmail Müştak'la buluşacağı için oraya gitmek ister. Süleyman Nazif, İsmail Müştak'ın sözünde durmayan biri olduğunu hatırlatıp boşuna bekleyeceklerini söyler ancak sonunda Lebon'a giderler. İsmail Müştak'ı bir masada beklerken görünce Süleyman Nazif ona "Bir sözünde durmamak şöhretin vardı, şimdi onu da kaybettin. Üstelik, beyefendiye karşı beni de yalancı çıkardın!" diye takılır. Bunu yıllar sonra Yakup Kadri'ye anlatan kişi bizzat İsmail Müştak'ın kendisidir.

Fikir ayrılıkları ve aralarındaki yaş farkına rağmen çok iyi anlaşmalarının sebebi Süleyman Nazif'in bu ateşli ve coşkun doğasıdır. Bir valinin oğlu olarak çok erken yaşlarda çeşitli memurluklarda bulunmasına rağmen bürokratik hayata bir türlü adapte olamamasının sebebi de budur.

Fakat Yakup Kadri, işgal kuvvetlerinin olduğu bir toplantıda kimseden korkmadan "Biz harbe seve seve, güle güle girdik. Eğer icap ederse yine gireriz!" diyen Süleyman Nazif'in bu konuşmanın üstünden bir yıl geçmeden nasıl milli mücadelele karşıtı olduğunu anlayamaz. Zira kendi gibi milli mücadele taraftarı olan Ahmet Haşim ve Falih Rıfkı'yla beraber, Cenap Şahabettin gibi milli mücadele karşıtlarına karşı bir kampanya yürütünce Süleyman Nazif de Cenap Şahabettin'le beraber onları mahkemeye verir. Milli mücadele başarılı olduğunda da etrafında hiçbir arkadaşı kalmaz ve Nişantaşı'ndaki evinde yalnız başına ölür.

Abdülhak Hâmit

Yakup Kadri Abdülhak Hâmit'in resmini *Servetifünun* dergisinde gördüğünde onu Avrupalı diplomatlara ve Londra'daki "dandy" kişiliklere benzetir. Ona o kadar özenir ki bir fotoğrafçıya gidip onun gibi bir poz verir.

Abdülhak Hâmit 1912 yılında yeni kabine tarafından Brüksel'deki elçilik görevinden alınınca İstanbul'a dönüşü üzerine Tokatlıyan Otel'de bir davet yemeği verilir. Yakup Kadri, yeni yetişen edebiyatçılar arasında yer aldığı için bu yemeğe davet edilir. Abdülhak Hâmit'in ses tonunda bile dâhilik bulur. Ancak kendisine her dönüp baktığında sınava çekilen çocuk gibi sıkılğan birini görür. Fotoğrafta beğendiği adamdan geriye yalnızca kıyafetleri kalmış gibi hisseder.

Yine de Abdülhak Hâmit zarafetiyle herkesi etkiler. Yakup Kadri bu zarafetin onun aydın bir aileye doğmasından, erken yaştan itibaren iyi bir eğitim almasından ve elçi olan babasıyla başka ülkelerde bulunmasından kaynaklandığını düşünür. Onu yaşadığı her ülkeyi kendi vatani gibi benimseyen gerçek bir kozmopolit olarak niteler.

İstanbul'a döndüğünde eski yalısına yerleşip emekli hayatı süreceğini zannederler ancak o, şehir gürültülerini sevdiğini söyleyerek uzun bir süre Tokatlıyan Oteli'nde kalır. Fakat Yakup Kadri bunun diğer sebebinin onun gece hayatını sevmesi olduğunu düşünür. Zira gittikleri eğlence mekânlarında sık sık karşılaşırlar. Hatta bir akşam, Yakup Kadri ve arkadaşları Fransız bir dansçıyı masalarına davet ettiklerinde Abdülhak Hâmit dansçıya engel olup kendi masasında alıkoyar ve Yakup Kadri'yle arkadaşlarını masasına davet eder. Yakup Kadri'yle arkadaşları büyük şairin onların yanında genç dansçıyla nasıl flört ettiğini izlerken çok utanırlar ama sarhoşluğuna verirler. Şair, dansçıyla birlikte çıkıp gidince de kalakalırlar. Bir gece aynı mekânda aynı dansçıyla karşılaştıklarında o gece nereye gittiklerini sorarlar, dansçı Abdülhak Hâmit'in bir kaplan olduğunu söyleyerek onlarla eğlenir.

Abdülhak Hâmit daha sonra yeniden evlendiğinde eşi Lucienne Hanım, Yakup Kadri'ye daha önce iki defa evlendiğini ama tanıdığı en ihtiraslı erkeğin o olduğunu söyleyerek bir olay anlatır. Bir gece Lucienne Hanım uykudayken Abdülhak Bey eve geç gelir ancak kapının zinciri takılıdır. Kapı aralığından vestiyerde kendine ait olmayan bir baston görünce sinirlenip zinciri kırar. İçeri girer girmez bütün evde başka bir adam arar ve Lucienne Hanım'a bastonun kime ait olduğunu sorar. Lucienne Hanım, bir arkadaşının unutmış olabileceğini söyler ama büyük şair hiçbir şeye kulak vermez. Bastonu kırdıktan sonra günlerce sapını elini gezdirerek sahibini arar.

Ancak yıllar sonra Abdülhak Bey artık çok yaşlandığını düşündüğü için Lucienne Hanım'ı birçok davette yalnız bırakmaya başlar. Lucienne Hanım da bu sırada bir İtalyan kontuna aşık olur. Abdülhak Bey bunu öğrenince evlenebilmeleri için Lucienne Hanım'dan boşanır. Pera Palas'ta verilen bir ziyafetin ardından Abdülhak Bey yeni damadı alarak eğlenmeye gider. Lucienne Hanım'a da onu son defa görebilmesi için oda kapısını açık bırakmasını rica eder. Lucienne Hanım sabaha karşı yeni kocasının sağındaki, eski kocasının da solundaki odaya girdiğini duyar ama sesini çıkarmadan yatmaya devam eder. Biraz sonra Abdülhak Bey içeri girip onun uyuduğunu zannederek sessizce ona hem küfreder hem de beddualar savurur. Lucienne Hanım bunları duyduğu hâlde uyuyormuş gibi davranmaya devam eder.

Yakup Kadri, Abdülhak Bey'i daha sonra Lucienne Hanım'la tekrar beraber yaşamaya başladıktan sonra eşiyle birlikte ziyaret eder ve onu yine eskisi gibi sağlıklı ve dinç bulur. Neşeli bir şekilde sohbet ederlerken Lucienne Hanım Yakup Kadri'nin kulağına eğilip Abdülhak Bey'in oğlunu üç gün önce kaybetmiş birine hiç benzemediğini fısıldar. Oğlunun Londra'da vefat ettiği haberini almış sonra da o konu hakkında bir daha konuşmak istemediğini söylemiştir. Yakup Kadri bunu duyunca şok olur ve

Abdülhak Bey'i oğullarını gömdükten sonra Paris'teki konağında gamsız bir hayat süren Victor Hugo'ya benzetir.

Fakat ona göre Abdülhak Hâmit, Tanzimat dönemi yazar ve şairleri arasında Batılılıkla Doğululuk arasındaki çatışmayı kendi ruhunda gerçekten hisseden ilk isimdir. Aynı dönemin diğer isimleri bu çatışmayı duymuş ama iki zıt kültürü kendi ruhlarında bir dengeye oturtmayı başarmışlardır. Zira Batılılıkları o kadar cılızdır ki Doğululuklarına hemen tabi olmuştur. Onlardan farklı olarak Abdülhak Hâmit, Avrupa'da esen romantik rüzgârları kendi bedeninde hissetmiş ancak memleketine yalnız uğultusunu taşımıştır.

Tevfik Fikret

Yakup Kadri edebiyat dünyasına adım attığı ilk günden itibaren Tevfik Fikret'le tanışmak için can atar. İstibdat döneminde bastırılan birçok edebi figür meşrutiyetin ilanından sonra siyasete kapılıp giderken Tevfik Fikret edebiyata yatırım yapmaya devam eder. Ancak Galatasaray Lisesindeki müdürlük görevinden beklenmedik bir şekilde alındığında yanında öğrencileri dışında hiçbir destekçi bulamaz. Eskiden destek verdiği kimse bulunduğu devlet makamlarından ona el uzatmaz. Üstelik dönemin eğitim bakanı onun yerine bir matematikçi olan Salih Zeki Bey'i getirdiği için bunu "Ne var sanki! Bir şair yerine bir âlim getirdimse fena mı ettim?" diye savunarak onun gururunu incitir.

Tüm bunların üzerine Tevfik Fikret Aşçıyan'da bir eve çekilir. Yakup Kadri onun bu hâlini bir yazısında tüylerini yerdeki kirden korumak için bir ağaca tüneyen güzel bir tavus kuşuna benzetir. Bir gün, Yahya Kemal ve Rıza Tevfik'le beraber onu evinde ziyarete giderken bu yazısını düşünüp Tevfik Fikret'in onu nasıl karşılayacağı konusunda tedirgin olur. Ancak onları karşılayan yardımcı onun kolejde derste olduğunu söyleyince beklerken kendini rahatlatır.

Onlar aralarında sohbet ederken Tevfik Fikret içeri girer. Uzun boylu, geniş omuzlu ve genç görünen bir adamdır. Tanıştıklarında Yakup Kadri'ye kendisini tavus kuşuna benzettiği yazısını çok beğendiğini ifade eder. Yahya Kemal'in henüz şiirleri yayımlanmadığı için onu tanımadığını belirtince Rıza Tevfik, Yahya Kemal'i övmeye başlar. Bir ara yaptığı bir şakayı anlamayan Tevfik Fikret onlara kısa bir edebiyat dersi verir. Eski şiirle *Edebiyatıcededi* şiiri arasındaki farklardan bahsederken Cenap Şahabettin'in şiirlerinden örnekler verir. Ancak Yakup Kadri bu tarzın arkasındaki asıl ismin Tevfik Fikret'in kendisi olduğunu bilir. Zira Tevfik Fikret, kendi şiirleriyle farkında olmadan gelecek kuşaklar için serbest şiirin yolu açan isimdir.

Daha sonra gündelik konulardan bahsederler. Yakup Kadri'nin halasının oğlu Tevfik Fikret'in yeğeniyle evlenmiş, kızın *Tanin* gazetesinde idare müdürü olan bir akrabası davetiyeyi *Tanin* antetli bir zarfla gönderdiğinden Tevfik Fikret bunu Hüseyin Cahit'ten gelen bir mektup zannedip çöpe atmıştır. Bu nedenle davetiyeyi görüp düğüne gelemediği için Yakup Kadri'den özür diler. Aslında anlatmak istediği, eskiden desteklediği Hüseyin Cahit'in yönetimine bıraktığı *Tanin* gazetesinden ve onun temsil ettiği kimselerden ne kadar hoşlanmadığıdır. Zira İttihat ve Terakkiciler onun için eşkiyadan farksızdır.

Yakup Kadri, Mustafa Kemal tarih sahnesine çıktığında Tevfik Fikret'in onun hakkında ne düşüneceğini merak eder ve oğlunu Londra'ya gönderirken yazdığı şiirde kullandığı ifadelerle bakarak onun Avrupa'nın Osmanlı'ya taktığı "hasta adam" lâkabını hiçbir isyan duymaksızın benimsediğini düşünür. Nitekim, Balkan Savaşları sırasında karşılaştıklarında Tevfik Fikret, onları Avrupa'yı ıslahat hareketlerindeki samimiyetlerine ikna edememelerinin bir cezası olarak tanımlar. İttihatçıların Türkleri hâkim millet olarak tanımlayarak toplumu ayrıştırdığından şikayet eder. Yakup Kadri, İttihatçılık düşmanlığının onun her türlü duygusunun önüne geçtiğini düşünerek hiçbir karşılık vermez. Bu konuşmaları nedeniyle eğer yaşasaydı onun milli mücadele döneminde Amerikan mandacılarından olacağına kanaat getirir.

Onu son kez Birinci Dünya Savaşı sırasında vapurda görür. Tevfik Fikret sağlığı bozulduğu için Heybeliada'da kaldığından ve savaş nedeniyle ülke dışına çıkamadığından bahsederek yine İttihatçılardan şikayet edip bir gün mutlaka kurtarılacaklarını söyler. Yakup Kadri onun bu ifadesinden rahatsız olur. Zira çocukluğundan beri etraftan duyduğu şey, kendilerinin beceriksiz olduğu, o yüzden medeni devletlerin gelip onlara neyin doğru neyin yanlış olduğunu göstermesi gerektiğidir. Yakup Kadri bunları Tevfik Fikret'in vatanseverliğini eleştirmek için değil, insanların o dönemde kendilerini ne kadar çaresiz hissettiğini göstermek için anlatır.

Fakat Tevfik Fikret'in medeniyet idealine bağlılığının vatanseverliğinden üstün olduğunu ifade eder. Durumu açıklamak için Albert Camus'un bir Alman dostuna yazdığı mektuplardan oluşan kitabından

alıntı yapar. Alıntıda Camus Alman arkadaşına Fransızların kendi ülkelerini Almanlar gibi her şeye rağmen değil, adalet ve hürriyet içinde yaşama imkânını verdiği için sevdiğini, onlara karşı savaşı zafer için değil bu manevi değerleri korumak için verdiklerini yazar. Ancak Yakup Kadri, Camus'un memleketinin manevi değerlerini koruma savaşından galip çıkmış bir yazar olduğunu, Tevfik Fikret'in ise bu savaşta defalarca bozguna uğrattığı için vaktinden önce ihtiyarlayıp ölmüş bir adam olduğunu da ekler.

Abdülhak Şinasi Hisar

Abdülhak Şinasi, Yakup Kadri'nin edebiyat dünyasına adım attığı ilk günlerden beri yakın dostudur ancak yargılanmaktan çekindiği için yazdıklarını paylaşması elli yaşından sonrasına rastlar. Yakup Kadri onun ilk romanı *Fahim Bey ve Biz*'de Marcel Proust'tan bir çeşni bulur. Sonraki hikâyelerini de okuduktan sonra etrafına ilgisizce baktığını, toplumsal ve entelektüel yönden eksik bulduğu kimseleri insandan saymadığını, temizliğinden şüphe ettiği şeylere dokunmadığını düşündüğü arkadaşının aslında çevresindeki herkesi ve her detayı dikkate alan biri olduğunu idrak eder. Onun romanlarında gördüğü isimleri kendi hayatında arayıp bulur.

Abdülhak Şinasi meşrutiyetten önce gittiği Paris'ten döndüğü sırada Yakup Kadri onun oradaki dünyasını çok merak etmesine rağmen soru sormaya çekinir. Ancak bir akşam Tokatlıyan Otel'de yemek yerken Abdülhak Şinasi ona en sevdiği Fransız yazarın kim olduğunu sorduğunda Yakup Kadri'nin Anatol France ile Maurice Barrès'in adını vermesi üzerine Abdülhak Şinasi ona adeta sarılmak ister gibi sevinçle karşılık verir. Edebiyat onun için o kadar değerlidir ki Yakup Kadri onun kendisiyle değil, yazılarıyla arkadaşlık ettiğini hisseder. Onun herkeste kusur bulduğunu ama aldığı aile terbiyesi nedeniyle bunları kimseye söylemediğini düşünür.

Fakat onunla tanıştığında ailesi parçalanmış hâdedir. Babası yalılarını terk etmiş, mahalleleri eski cazibesini yitirmiştir. Abdülhak Şinasi de annesiyle birlikte son yılların medeni ilçeleri olarak öne çıkan Şişli ve Nişantaşı gibi yerlerde yaşamak ister. Taşınması konusunda onu en çok destekleyenler Yakup Kadri ile Refik Halid'dir. Zira iş çıkışında buluştuklarında genelde sohbete dalıp vapuru kaçırdıkları için akşam yemeğini dışarda yemek ve geceyi bir otelde geçirmek zorunda kalırlar ancak Abdülhak Şinasi ne lokantaların ne de otellerin temizliğini beğenir. Aralarında mutlaka bir anlaşmazlık çıkar. Bunun sona ermesi için onun Beyoğlu'na yani akşamları buluştukları yere yakın bir yere taşınmasını en çok onlar ister.

Fakat Yakup Kadri, onun yalı hayatına dair yazdığı nostaljik metinlerle tıpkı Milton'un *Kaybolmuş Cenne'ti* yazarken yaptığı gibi gözlerini kendi içine çevirdiğini ve yaşadığı çağa kapalı tuttuğunu düşünür.

Halide Edib Adivar

Bir gün Yakup Kadri'nin gözüne *Tanin* gazetesindeki bir makale ilişir. İlgisini çeken makalenin edebi niteliği değil, taşıdığı imzadır. O zamana kadar kadınlar isimlerini babalarıyla veya eşleriyle eşleştirmezken bu imzada bir kadın ismi eşinin ismiyle eşleşmiştir; Halide Salih. O günden sonra Yakup Kadri, Halide Salih tarafından yazılan her şeyi merakla okur. Onun *Handan* romanından çok etkilendiği için övgü dolu bir yazı kaleme alır. Ancak yazısında roman karakterine aşk ilan ettikten sonra bunun bir otobiyografi olduğunu ifade edince aşkını Halide Hanım'a da ilan etmiş farz edilir ve edebiyat dünyasında bir dedikodu başlar. Öyle ki evli bir kadına aşk ilan ettiği için bazı arkadaşları onunla görüşmeyi keser. Bir süre sonra Halide Hanım'ın gerçekten de romandaki karakter gibi mutsuz bir kadın olduğunu ve eşinden ayrıldığını öğrenir. Böylece büyük bir pot kırdığını fark eder.

Bu olayın üzerinden bir yıl geçtikten sonra Hamdullah Suphi onu Türk Ocağına götürür ve orada ilk defa Halide Hanım'la karşılaşır. Kaçıp gitmek istemesine rağmen Hamdullah Suphi onu zorla bir odaya sokar. İçerde Halide Hanım, Hüseyin Cahit Bey ve bir arkadaşıyla sohbet etmektedir. Hüseyin Cahit, Yakup Kadri'nin onun bir romanı için yazdığı eleştiri yazısından dolayı ona küskündür. Hamdullah Suphi, Yakup Kadri'yi onlara tanıttığında üçü de hiçbir şey söylemeden sadece susup önlerine bakar. Bunun üzerine Yakup Kadri, Hamdullah Suphi'yle bir daha konuşmayacağına dair kendine söz verir. Fakat daha sonra onun ne dedikodulardan ne de Hüseyin Cahit'in kırgınlığından haberi olduğunu öğrenir.

Halide Hanım'la ikinci defa bir araya gelişi onun davetiyle olur. Yazdığı bir oyunu Yusuf kıssasından aldığı için oyundan önce Tevrat'tan bazı kısımlar okunmasını ister. Bu konuda Yakup Kadri'den fikir

ister. Yakup Kadri okunacak kısımlara bakıp heyecanlı bir şekilde bunun çok iyi bir tercih olduğunu ifade eder. Heyecanının sebebi Halide Hanım'ı *Handan* romanındaki kadın karaktere benzetmesidir.

Bir süre sonra Halide Hanım'ın Yakup Kadri'nin İsviçre'de tedavi gördüğü sırada tefrika ettiği *Erenlerin Bağından* çalışmasını öven bir yazı kaleme alması üzerine dostlukları başlar. Onun sıraladığı övgülerle yalnız gururu okşanmaz, aynı zamanda tasvir ettiği ruhi bunalımları bir kadın tarafından paylaşılmış olur. Bu dostluk ikisinin de milli mücadeleye için Anadolu'ya gittikleri sırada güçlenir.

Temalar

Sosyalleşme Yakup Kadri'nin anılarının önemli bir kısmı sosyalleşme anlarını tarif etmekte. Örneğin, Mehmet Rauf'la tiyatroya gittiği bir akşam, Refik Halid'le edebi bir toplantıda, Abdülhak Hâmit ile de bir davette tanışır. Hemen her akşam Refik Halid ve Abdülhak Şinasi ile Beyoğlu'nda buluşur. Bu akşamlarda seçkin insan kalabalığının arasında Fransız edebiyatına dair sohbetler eder. Tedavi için gittiği İsviçre'de bile sanatoryumdan dışarı çıktığı her fırsatta arkadaşlarıyla buluşup şiir dinler. Tüm bu sosyalleşme deneyimleri edebiyat sevgisiyle iç içe geçmiş hâldedir.

Siyaset Yakup Kadri'nin bahsettiği edebi figürlerin çoğu, tıpkı kendi gibi, hayatlarının bir noktasında siyasallaşır. Fecri Âti topluluğu, sanatı siyasetten uzak tutmak istese de Ahmet Samim'im öldürülmesi üzerine İttihatçılarla muhalifler arasındaki çatışmaya dahil olur. İttihatçıların tekrar iktidar olmasıyla Refik Halid sürgün edilir. Ahmet Haşim bizzat cephede savaşır ancak Arap olduğu için Türk milliyetçileri tarafından ötekileştirilir. Her şey politize edildiği için Yahya Kemal'in öylesine yazdığı bir makale, içişleri bakanlığı tarafından soruşturulacak bir şeye dönüşür. Cenap Şahabettin ile Süleyman Nazif silahsızlanma taraftarı olup İstanbul hükümetini desteklerken Yakup Kadri Anadolu'daki milli mücadeleye destek verir. Kısacası, her şeyin politize edildiği bir dönemde herkes bir şekilde siyasete bulaşır.

İlerleme Ziya Gökalp'in başında olduğu *Genç Kalemler* dergisi Arapça ve Farsça etkisinden sıyrılmış sade Türkçeyi savunurken Cenap Şahabettin gibi isimler Osmanlıca'yı benimsemeye devam eder. Yakup Kadri bu edebi çatışmada taraf tutmasa da sade bir Türkçeyle İstanbul dışındaki insanların hikâyelerini yazmaya gayret gösterir. Osmanlı İmparatorluğu'nun nüfusunu etno-dinsel gruplara göre organize ettiğini ve milliyetçiliğin modern bir fenomen olduğunu hesaba katarsak, bahsi geçen edebi figürlerin başlattığı tartışmaların ilerlemeci olduğu düşünülebilir.

Toplumsal Kontrol Mehmet Fuat'ın normlara uymayan yaşam biçimi, özellikle kavuşamadığı aşkı yüzünden intihar girişiminde bulunmasının ardından yavaş yavaş onun yalnız kalmasına yol açar. Benzer şekilde, Yakup Kadri'nin Halide Edib Adıvar'ın *Handan* romanı için yazdığı övgünün bir aşk ilanı zannedilmesi üzerine bazı arkadaşları onunla görüşmeyi keser. Her iki vaka ülkenin en aydın insanların birbirlerini toplumun ahlâki değerlerine göre yargılayıp yalnızlaştırarak cezalandırdığını göstermekte.

Doğu-Batı Çatışması Yakup Kadri'nin çevresindeki insanlar Avrupa'da yaşamış ve Batı kültürünü bir dereceye kadar benimsemiş kimseler olmalarına rağmen Yakup Kadri onların Doğulu yanlarının Batılı yanlarına baskın geldiğini düşünür. Örneğin, Yahya Kemal onun için ailesini terk eden kadını hakkında konuşulan bir kadınla evlenemeyeceğini söyleyerek terk eder. Yakup Kadri onun ne kadar Doğulu bir erkek olduğunu ancak o zaman idrak eder. Bunun tam tersi bir figür çizen tek kişi Abdülhak Hâmit'tir; tutkuyla kışkırdığı eşi Lucienne Hanım'ı aşık olduğu adamla olması için bırakır. Bu iki örnek, Batı kültürünü benimsemiş kimselerin bu konudaki en büyük sınavı romantik ilişkilerde verdiğini göstermekte.

Bibliyografya

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. *Gençlik ve Edebiyat Anıları*. İstanbul: İletisim, 1990 [1969].